

erstatte *saecularium prioratus* med et kongeligt *dominium*. Reformen afhang fuldstændig af kong Edgars bevågenhed, og den havde den i høj grad. Den bragte da også kongemagten betydelige fordele, et reformeret kloster blev til et kongeligt *Eigenkloster*, og Edgar har næppe været blind for fordelene herved. Det gav ham over hele England indflydelse på den lokale adels bekostning. John mener dog, at han også har været ærligt overbevist om reformens nødvendighed for munkevæsnets skyld. »To suppose otherwise we should have to credit him with a prescience and cynical concealment of motives never found in real life, but only in the pages of history books«.

NIELS LUND

BRYCE LYON and ADRIAAN VERHULST: *Medieval Finance. A Comparison of Financial Institutions in Northwestern Europe*. Rijksuniversiteit te Gent. Werken uitgegeven door de Faculteit van de Letteren en wijsbegeerte, 143. aflevering. Brügger, »De Tempel«, 1967. 101 s.

De to forfatters arbejde betegner et bemærkelsesværdigt samarbejde mellem en amerikansk forsker fra Brown University, Rhode Island, og en europæisk fra universitetet i Ghent. Deres programudtalelse hævder behovet for en komparativ undersøgelse af middelalderlige regeringsinstitutioner paa samme maade som Pirenne har forsøgt det for byernes vedkommende, Gilson, Taylor og mange andre for aandslivets, Bloch for feudalismens vedkommende, og som f. eks. Lamprecht har gjort det for de økonomiske forholds vedkommende. De hævder, at de fleste institutionsundersøgelser har været præget af snævert nationale hensyn og karakteriserer saagar denne forskning som chauvinistisk motiveret. Udtalelsen er næppe retfærdig. For det første er der en række bemærkelsesværdige undtagelser, som f. eks. Mitteis, Schramm og Kern, som ogsaa nævnes af forfatterne selv; supplerende kan henvises til arbejder udgivet af Konstanzer Arbeitskreis, *Das Königtum* fra 1956 og *Studien zum mittelalterlichen Lehenswesen* fra 1960 samt den komparative analyse af feudalismen udgivet i 1958 af Société Jean Bodin i Bruxelles, hvilket næppe kan være forf. ubekendt. For det andet er det et spørgsmaal, hvorledes forfatterne definerer begrebet regeringsinstitution; vidt defineret maa ogsaa en undersøgelse som Hoffmanns *Gottesfriede und Treuga Dei* fra 1964 inddrages; i denne forbindelse maa det være rimeligt at understrege, at begrebet regering før 1200 nødvendigvis maa modificeres i forhold til moderne definitioner. For det tredje forekommer det dristigt at tillægge forskere som Lemarignier, Lot, Fawtier og Haskins chauvinistiske motiver for deres institutionsundersøgelser. Eller mener man, at Anna Hude og William Christensen ikke snarere var motiveret af praktiske hensyn end hensyn til nationale interesser? For det fjerde maa anføres, at uanset den komparative metodes incitament maa forudsætningen for en komparation normalt være, at de enkelte landes nationale institutioner foreligger nogenlunde belyst. Iøvrigt var i middelalderen ogsaa kirken en regeringsinstitution, hvis enkelte institutionaliserede funktioner dog maa siges at være relativt godt undersøgt paa komparativ basis.

Det undersøgte omraade omfatter Île de France, Normandiet, Flandern og

England med det tidsmæssige tyngdepunkt i det 12. aarhundrede. Indenfor denne ramme rejser forfatterne en række overordentlig vigtige spørgsmaal: Var den engelske exchequer original, eller hvilede den paa andre tilsvarende systemer? Hvilke indtægter var de væsentligste for de paagældende stater? Hvorledes fungerede deres arkivsystemer? Udviklede deres finansinstitutioner sig uden større paavirkning fra det øvrige Europa? Hvorledes afspejler disse institutioner den politiske, økonomiske og sociale udvikling?

Forfatterne understreger det fælles karolingiske grundlag for de nordvest-europæiske staters regeringsapparat, herunder især opbygningen omkring en stor curia, en lille curia og kongens familiares. Problematisk bliver i denne forbindelse en konneksitet mellem karolingiske og angelsaksiske institutioner; forfatterne antager formentlig med rette, at sidstnævnte i 9. og 10. aarh. stort set fulgte egne baner. Alligevel maa det konstateres, at det angelsaksiske regeringsmaskineri o. 1066 næsten var identisk med de tre kontinentale staters. Efter dette tidspunkt finder forfatterne en meget høj grad af parallellitet mellem de fire omraaders finanssystemer. Udviklingen i England er naturligvis den af kilderne bedst belyste. I Flandern begynder udviklingen – if. kilderne – med Robert 2.s diplom af 1089, hvis authenticitet imidlertid er omstridt, selv om forfatterne anser det for ægte. Uanset en saadan aksept forekommer dog materialet meget spinkelt før det saakaldte Grote Brief fra 1187, som først blev fundet i Metz i 1958, og som indeholder detaillerede oplysninger om det flanderske finansapparat. Saavidt jeg kan se, forskydes hermed grænsen for en egentlig sammenligning frem til slutningen af det 12. aarhundrede. Langt værre stillet er naturligvis historikeren overfor de samtidige franske kilder, som stort set ikke eksisterer før 1202, fra hvilket aar det første franske finansregnskab er overleveret. Forinden vides egentlig kun, at tempelridderne i 1146 fik overdraget at fungere som monarkiets skatmestre. Dette forskyder atter grænsen frem til begyndelsen af det 13. aarhundrede.

Det er forfatternes fortjeneste at kunne paavise en meget høj grad af fundamental identitet mellem de fire staters finansielle forhold paa dette tidspunkt. Bortset fra skatkammerets forskellige relation i de fire omraader til det centrale camera fandtes der i alle fire stater en til den engelske exchequer svarende institution med samme revisionsmæssige og retlige funktioner – i Frankrig kaldet curia in compotis og i Flandern redeninge. De engelske og normanniske pipe rolls svarede i ret høj grad til det flanderske Grote Brief. I England var den territoriale finansorganisation bygget op paa grundlag af shiret under ledelse af en sheriff, hvis kollega i Normandiet kaldtes vicomte eller prévôt, som imidlertid holdt sit vicomté eller prévôté som len, hvilket som bekendt ikke var tilfældet for den kongeligt udnævnte engelske sheriff, der havde forpagtet shirets indtægter af kronen. I Frankrig eksisterede en blanding af engelske og normanniske systemer. I Flandern var situationen mere kompliceret. Her svarede i og for sig châtelains til de engelske sheriffer, men havde netop ikke disses finansielle funktioner, men kun de militære og juridiske. Den mindste territoriale finansenhed i Flandern var saakaldte officia, i spidsen for hvilke der stod notarii, som ikke var feudale i deres tilknytning til greven. Mærkværdigvis indtraadte imidlertid i denne henseende en ændring i Flandern i anden halvdel af det 12. aarhundrede, saaledes at relationen mellem greven og notarerne blev af feudal

karakter, hvilket if. periodens almindelige udvikling af forfatterne anses for en regression, og som søges forklaret som udtryk for, at disse feudalt opkrævede indtægter ikke længere var væsentlige for den flanderske greve. Det maa pointeres, at der her kun er tale om et forslag, ikke om en bevisførelse. Paa baggrund af den almindeligt antagne opfattelse af Flandern som Europas maaske mest avancerede region i økonomisk henseende maa det yderligere forundre, at det kan konstateres, at greven af Flandern i anden halvdel af det 12. aarhundrede endnu modtog en ikke uvæsentlig del af sine indkomster i naturalier. Sidstnævnte forhold indebærer et memento til alle vidtgaaende slutninger paa rent numismatisk materiale for perioders vedkommende, hvor de skriftlige kilder er faa eller ikke eksisterende.

En sammenligning mellem de fire omraader viser – som det var at vente – at England var i spidsen i henseende til en effektiv finansadministration – maaske fordi behovet for penge var større i det imperialistiske England i det 11. og 12. aarhundrede. Generobringen af Normandiet og fastholdelsen af de øvrige kontinentale omraader maa have anspændt de engelske finanser til det yderste.

Forfatterens fremstilling er sober og interessant. Den indfrier dog ikke ganske de stillede forventninger med hensyn til en forklaring paa den indbyrdes afhængighed af de omtalte institutioner endsige en helt ydre afhængighed. Nogen fyldestgørende og udtømmende besvarelse finder heller ikke sted af de iøvrigt i indledningen rejste problemer. Endelig synes forfatterens komparation i utilstrækkelig grad at understrege den tidsmæssige forskel mellem oprindelsen og udviklingen af de fire omraaders fælles institutioner. Bogens komparative sigte har saaledes i højere grad udløst en sammenlignende deskription end forsøgt paa at give en forklaring paa den konstaterede institutionelle ensartethed. Den indbyrdes tidsmæssige skævhed, som er størst for franske forhold, trækkes ikke kraftigt nok op, hvilket kan forlede til en opfattelse af en højere grad af institutionel parallellitet end tilfældet faktisk er.

MOGENS RATHSACK

GAINES POST: Studies in Medieval Legal Thought. Public Law and the State 1100–1322. Princeton University Press, 1964. xvi + 633 s. \$ 15.00.

Omtrent samtidig med sin ansættelse ved Princeton University samlede professor Gaines Post en række mindre afhandlinger til en bog om middelalderlig juridisk teori. De enkelte kapitler har tidligere været offentliggjort i *Speculum*, *Traditio*, *Die Welt als Geschichte* og andre tidsskrifter, men føjer sig her (ved en let revision) sammen til en helhed, en analyserende fremstilling af nogle hovedlinjer i kongedømmets og folkerepresentationens middelalderlige udvikling.

Forfatterens interesse er romerrettens indflydelse på middelalderlig tænkning, især hvad angår forholdet mellem offentlig og privat ret. Han er en kender af det middelalderlige romerretsstudium ved universitetet i Bologna og af spillet mellem romerretten og den kanoniske ret. I det foreliggende værk beskæftiger han sig med de middelalderlige korporationers retsstilling, med begrebet repræsentation og med forholdet mellem den fyrstelige magtudøvelses teori og privatretten som den gælder for korporationer og enkeltpersoner. Materialet er